

ЭРҮҮГИЙН ЭРХ ЗҮЙН ОНОЛ, ПРАКТИКИЙН ТУЛГАМДСАН АСУУДАЛ

ЭМНЭЛГИЙН ЧАНАРТАЙ АЛБАДЛАГЫН АРГА ХЭМЖЭЭ, ТҮҮНИЙ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ, ТУЛГАМДАЖ БУЙ АСУУДАЛ

MEDICAL QUALITY COMPULSORY MEASURES, ITS REGULATION AND CHALLENGING PROBLEMS

*Х.Эрдэм-Ундрах
Хууль зүйн доктор (Ph.D)*

*Д.Хулан
МУИС-ийн Хууль зүйн сургуулийн магистрант,
БГД-ийн Прокурорын газрын прокурорын
чиг үүргийг хэрэгжүүлэхэд туслах ажилтан*

Товч агуулга: Монгол Улсын шүүхийн практикт хэргийг шийдвэрлэхдээ хуулийг гол эх сурвалж болгодог. Энэхүү шинжээрээ манай улс Ром-Германы эрх зүйн бүлд хамаарч байдаг. Иймд нэг эрх зүйн бүлд багтах улсуудын эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний талаарх эрх зүйн зохицуулалтын нийтлэг болон ялгаатай талыг илрүүлэх замаар тэдгээр улсуудын сайн туршлагаас судлахыг зорилоо.

Abstract: In Mongolian court practice, the law is the main source when deciding cases. Due to this feature, our country is dependent on the Roman-German legal system. Therefore, we aim to study the good practices of those countries by identifying the common and different aspects of the legal regulation of the coercive medical measures of the countries that belong to the same legal system.

Түлхүүр үгс: Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ, эрүүгийн хууль, эх газрын эрх зүйн бүл.

Keywords: Medical Coercive Measures, Criminal Law, Mainland Law Group.

Нэг.Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ, түүний эрх зүйн зохицуулалт, түүхэн уламжлал

1.1.Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний ойлголт, ач холбогдол
Эрүүгийн хуулийн 5.1 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт хуульчилснаар эрүүгийн хариуцлагыг ял болон ялын бус бусад арга хэмжээ буюу албадлагын арга хэмжээ хэмээн ангилан авч үзсэн. Эрүүгийн хариуцлагын ялын бус, бусад арга хэмжээнд эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ болон үүрэг хүлээлгэх, эрх хязгаарлах албадлагын арга хэмжээ, хөрөнгө, орлогыг хураах арга хэмжээ багтдаг¹.

Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ нь шүүхээс гэмт хэрэг үйлдэх үедээ хэрэг хариуцах чадваргүй байсан, гэмт хэрэг үйлдсэний дараа хэрэг хариуцах чадваргүй болсон нөхцөлд оногдуулдаг ялын бус эрүүгийн хариуцлагын бусад арга хэмжээ бөгөөд эрүүгийн хариуцлагын зорилгыг хангах, гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэхэд чухал үүрэг бүхий томоохон үр нөлөөтэй.

Эрүүгийн хууль нь хүн, төр, нийгэм, байгууллага, аж ахуйн нэгжүүдийн амин чухал эрх ашгийг гэмт халдлагаас хамгаалах зорилтыг удирдлага болгон хэрэгжүүлж байгаагаараа хүнлэг, энэрэнгүй зарчмыг хэрэгжүүлэх хэрэгсэл болдог.² Энэрэнгүй ёсны зарчим гэдэг нь юуны өмнө Монгол Улсын Эрүүгийн хууль хүний аюулгүй байдлыг

¹ Эрүүгийн хууль, §7.2 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, УБ, 2015 он.

² Ханнс Зайделийн сан, Ж.Бямбаа нар, “Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн тайлбар”, 47 дэх тал, УБ, 2013 он.

хангах байдлаар илэрнэ.³ Энэрэнгүй ёсны зарчим нь нэг талаас, нийгмийн гишүүдийн аюулгүй байдлыг гэмт халдлагаас хамгаалах зорилтыг хангах, зөрчигдсөн эрхийг сэргээх, нөгөө талаас, гэмт хэрэг үйлдсэн гэм буруутай болон энэ тухайд сэжиглэгдэн яллагдаж мөн шүүгдэж байгаа хүний эрхийг хангах гэсэн хоёр агуулгыг нэгэн зэрэг илэрхийлж байдаг өвөрмөц онцлогтой.⁴

Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний зорилго нь нэг талаас нийгмийг тухайн этгээдийн дахин үйлдэж болзошгүй гэмт үйлдлээс хамгаалах, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх боловч үүнээс гадна нөгөө талаас эмчлүүлэгч этгээдийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах, нийгэмд ашигтай ажиллагаанд дасгах, өөртөө аюул учруулахаас урьдчилан сэргийлэх зорилгыг агуулж байдаг буюу эмчлүүлэгчид илүүтэй чиглэгдсэн байдгаараа онцлогтой. Иймд эрүүгийн хуулийн энэрэнгүй ёсны зарчмын илрэл зайлшгүй мөн гэж үзнэ.

Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг хэрэглэх гол үндэслэл нь “хэрэг хариуцах чадвар” байдаг. Хэрэг хариуцах чадвар нь хүний өөрийн үйлдлийг хариуцаж буюу жолоодож чадах чадвар юм. Ийм чадвар нь тодорхой насанд хүрсэн, байгал, нийгмийн хөгжлийн хуулийн талаар тодорхой мэдлэг, туршлага олж хуримтлуулсан үед бүрэлдэж буй болно.⁵ Хэрэг хариуцах чадваргүй байдлыг эмнэлгийн болон хууль зүйн

Академич С.Нарангэрэл “Хэрэг хариуцах чадваргүйн хоёр шалгуур харилцан уялдаатай бөгөөд заавал байх ёстой байдаг. Аль нэг нь байхгүй тохиолдолд хэрэг хариуцах чадваргүй байдал үгүйсгэгдэнэ.”⁶ гэж үзсэн. Өөрөөр хэлбэл, дээрх хоёр шалгуурын аль нэгийг нь хангаагүй тохиолдолд хэрэг хариуцах чадваргүй байдал үгүйсгэгдэж хэрэг хариуцах чадвартайд тооцно гэсэн үг юм.

Согтуурсан, мансуурсан үедээ гэмт хэрэг үйлдсэн нь эрүүгийн хариуцлагаас чөлөөлөх үндэслэл болохгүй⁷ гэх боловч согтуурсан, мансуурсан үеийн хэрэг хариуцах чадварын тухай зайлшгүй авч үзэх хэрэгцээ шаардлага үүсдэг. Үүнийг “Actio libera in causa” гэх ба аливаа гэмт үйлдлийг хийх шийдвэр нь субъектын ухаан санаа эрүүл байхад бий болсон байх бөгөөд харин хожим яг гэмт үйлдэл хийх үед оюун ухаанаа алдсан байх утгыг агуулна. Энэхүү агуулгын дагуу гэмт санаа нь согтуурал болон мансуурлаас өмнө үүссэн байх учиртай бөгөөд өөрийгөө зориуд мансууруулан, согтууруулж гэмт хэрэг үйлдсэн, ухаан санаа эрүүл үедээ гэмт хэрэг үйлдэх магадлалтай гэдгээ мэдсэн субъектийг хэрэг хариуцах чадвартай хэмээн үзэж эрүүгийн хариуцлага оногдуулах⁸ явдал мөн.

Монгол Улсын эрүүгийн эрх зүйн түүхэн хөгжлийн хүрээнд 1921 оноос хойших эх сурвалжуудад дүгнэлт хийж үзэхэд эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг хэрэг хариуцах чадвартай голчлон холбож, эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг хэрэглэх шалгуурыг хэрэг хариуцах чадвараар тодорхойлж авч үзэж байсан.

1.2. Харьцуулсан судалгаа

Гадаад улсын эрдэмтэн, судлаачдын харьцангуй олонх нь үзэж байгаагаар эрх зүйн системийн загвар, бүлийн талаарх дараах хандлагыг сүүлийн үед хүлээн зөвшөөрөх болжээ⁹. Гэвч дийлэнх тохиолдолд эрх зүйн эх сурвалжаар нь дараах байдлаар ангилж авч үздэг хандлага өнөө ч зонхилж буй. Үүнд:

- Эх газрын эрх зүйн бүл буюу Ром-Германы эрх зүйн бүл

³ С.Нарангэрэл, Ж.Эрдэнэбулган, “Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүй: үзэл баримтлал, уламжлал, сургамж”, 22 дахь тал, УБ, 2019 он.

⁴ Ханнс Зайделийн сан, Ж.Бямбаа нар, “Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн тайлбар”, 47 дахь тал, УБ, 2013 он.

⁵ С. Нарангэрэл, “Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүй: Ерөнхий анги”, 157 дахь тал, УБ, 1999 он

⁶ С. Нарангэрэл, Ж. Эрдэнэбулган, “Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүй: Үзэл баримтлал, уламжлал, сургамж”, 139 дахь тал, УБ, 2019 он

⁷ Эрүүгийн хууль, §6.4 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг, УБ, 2015 он.

⁸ Т.Золбоо, Эрүүгийн эрх зүй, ерөнхий анги: Гэмт хэргийн бүтээц, 135 дахь тал, УБ, 2018 он.

⁹ Д.Баярсайхан, “Гадаад орнуудын эрүүгийн процессын эрх зүй”, 32 дахь тал, УБ, 2015 он.

- Жишгийн эрх зүйн бүл буюу Англи-Америкийн эрх зүйн бүл багтана.

Эх газрын эрх зүйн системд эрх зүйн үндсэн эх сурвалж нь төрөлжсөн хуулиуд байдгаас үүдэн шүүх нь эрх зүйг бүтээхгүй харин хэрэглэж, тайлбарлах эрх хэмжээтэй.¹⁰ Монгол Улсын шүүхийн практикт хэргийг шийдвэрлэхдээ хуулийг гол эх сурвалж болгодог. Энэхүү шинжээрээ манай улс Ром-Германы эрх зүйн бүлд хамаарч байдаг.¹¹ Иймд нэг эрх зүйн бүлд багтах улсуудын эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний талаарх эрх зүйн зохицуулалтын нийтлэг болон ялгаатай талыг илрүүлэх замаар тэдгээр улсуудын сайн туршлагаас судлахыг зорилоо.

Оросын Холбооны Улсын туршлага, харьцуулсан судалгаа

Оросын Холбооны Улс (цаашид “ОХУ” гэх) нь нэг талаас эх газрын системийн зүүн чиглэлийн тогтолцоонд хамаарах төрөлжсөн эрүүгийн хууль тогтоомж бүхий улс боловч нөгөө талаас хосолсон институци бүхий постсоциалист орны ангилалд багтахын дээр өөрийн эрх зүйн үнэт зүйл, нөлөөлөл, байр сууриа харьцангуй тогтвортой хадгалсаар ирсэн.¹² Түүнчлэн газар нутгийн хувьд хөрш орон болохын хувьд ОХУ-ыг харьцуулсан судалгаа хийхээр сонгон авсан болно.

ОХУ-ын Эрүүгийн хууль нь 1996 оны 06 дугаар сарын 13-ны өдөр батлагдан, 1997 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн мөрдөгдөж буй бөгөөд 12 хэсэг, 34 бүлэг, 361 зүйлээс бүрдэнэ.

ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн Зургадугаар хэсэг буюу 97 дугаар зүйлээс 104 дүгээр зүйл хүртэл “Эрүүгийн эрх зүйн шинжтэй бусад арга хэмжээ”-г хуульчилсан байдаг. ОХУ-д эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг Эрүүгийн хуулийн 97 дугаар зүйлд заасны дагуу шүүх дараах этгээдүүдэд оногдуулдаг. Үүнд:

- Гэмт хэрэг үйлдсэн, хэрэг хариуцах чадваргүй этгээд,
- Гэмт хэрэг үйлдсэний дараа ял оногдуулах буюу гүйцэтгэх боломжгүй болохуйц байдалд сэтгэцийн эмгэгтэй болсон этгээд,
- Гэмт хэрэг үйлдэж, хэрэг хариуцах чадвартай боловч сэтгэцийн эмгэг өөрчлөлттэй болсон этгээд
- Хэрэг хариуцах чадвартай, арван найман наснаас дээш насны этгээд арван дөрвөн нас хүрээгүй хүүхдийн бэлгийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг үйлдсэн бөгөөд бэлгийн чиг хандлагын (педофиль) өвчин эмгэгтэй этгээд¹³ багтана.

Монгол Улсын эрх зүйн зохицуулалттай харьцуулж авч үзэхэд гэмт хэрэг үйлдсэн, хэрэг хариуцах чадвартай боловч сэтгэцийн эмгэг өөрчлөлттэй болсон этгээд болон бага насны хүүхдийн бэлгийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг үйлдсэн, педофиль буюу бэлгийн дурыг төрүүлэхийн тулд бэлгийн бойжилтод нас нь хүрээгүй хүүхдүүдийг бэлгийн цорын ганц хэрэгсэл болгон ашигладаг¹⁴ донтой этгээдүүдэд эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг “заавал” гэх нөхцөлтэйгөөр хэрэглэдгээрээ ялгагдаж байв. Үүн дундаа бага насны хүүхдийн бэлгийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг үйлдсэн, педофиль хүмүүст хэрэглэгддэг эмнэлгийн арга хэмжээ ихээхэн онцлог зохицуулалт байлаа. Хэрэг хариуцах чадвартай боловч сэтгэцийн эмгэг өөрчлөлттэй болсон этгээдэд шүүхээс ял шийтгэл оногдуулахдаа хорих ял эдэлж байгаа тохиолдолд хорих ангид, бусад төрлийн ял оногдуулсан бол амбулаториор сэтгэцийн эмгэг судлалын тусламж үзүүлж байгаа эрүүл мэндийн байгууллагад эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр хуульдаа мөн тусгажээ.

¹⁰ Д.Баярсайхан, “Эрх зүйн онол”, 114 дэх тал, УБ, 2010 он.

¹¹ Т.Золбоо, “Эрүүгийн эрх зүй: Ерөнхий анги (Гэмт хэргийн бүтээц)”, 4 дахь тал, УБ, 2018 он.

¹² Д.Баярсайхан, “Харьцуулсан эрүүгийн эрх зүй”, 262 дахь тал, УБ, 2012 он.

¹³ Ж.Эрдэнэбулган, М.Уянга, Б.Тамир нар, “Монгол, Орос, Хятад, Герман улсын эрүүгийн хууль”, 132 дахь, УБ, 2021 он.

¹⁴ С.Бямбасүрэн, “Сэтгэцийн эмгэг судлал”, 661 дэх тал, УБ, 2007 он.

Харин гэмт хэрэг үйлдсэн, хэрэг хариуцах чадваргүй этгээд, гэмт хэрэг үйлдсэний дараа ял оногдуулах буюу гүйцэтгэх боломжгүй болохуйц байдалд сэтгэцийн эмгэгтэй болсон этгээд, гэмт хэрэг үйлдэж, хэрэг хариуцах чадвартай боловч сэтгэцийн эмгэг өөрчлөлттэй болсон этгээдүүдийн сэтгэцийн байдлыг нийгэмд аюулгүй гэж үзвэл албадан эмчлэх бус сэтгэцийн эмчийн тусламж үйлчилгээ үзүүлдэг эмнэлгийн байгууллагад эмчлүүлэх, эмчилгээ, туслалцаа үзүүлэхээр шийдвэрлэх тухай ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн 97 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт тусгасан.

Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний дэглэм, энэхүү дэглэмд хамаарах этгээдэд тавигдах шаардлагыг Эрүүгийн хуулийн 99 дүгээр зүйл болон 100 дугаар зүйлд хуульчилсан. Ингэхдээ:

- Сэтгэцийн байдал нь нийгэмд аюул учруулахааргүй, сэтгэцийн эмгэг судлалын эмнэлэгт хэвтүүлэх шаардлагагүй тохиолдолд албадан ажиглалт, амбулаториор сэтгэц мэдрэлийн эмнэлэгт албадан хамруулах,
- Сэтгэцийн байдал нь эрчимт ажиглалт шаардлагагүй тохиолдолд сэтгэцийн эмгэг судлалын эмнэлгийн “ердийн тасагт” албадан эмчлэх,
- Сэтгэцийн байдал нь байнгын ажиглалт шаардахуйц байгаа тохиолдолд сэтгэцийн эмгэг судлалын эмнэлгийн “тусгай тасагт” албадан эмчлэх,
- Сэтгэцийн байдал нь өөрт нь буюу бусад этгээдэд онцгой аюул учруулж байгаа ба байнгын эрчимт ажиглалт шаардахаар байгаа тохиолдолд сэтгэцийн эмгэг судлалын эмнэлгийн “тусгай тасагт эрчимт хяналттай” албадан эмчлэх¹⁵ гэх хөнгөнөөс хүндэд шилжих 4 төрлийн дэглэмийг тогтоосон байна.

ОХУ нь эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ авах хугацааг сунгах, өөрчлөх, зогсоох журмыг Эрүүгийн хуулийн 102 дугаар зүйлд хуульчилсан байна.

Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг сунгах, өөрчлөх, зогсоох үндэслэл байгаа эсэхийг тодорхойлохын тулд зургаан сард нэгээс доошгүй удаа эмчлүүлэгчийг сэтгэцийн эмгэг судлалын эмч нарын магадлан тогтоох комиссын үзлэгт оруулж, хэрэв үндэслэл байна гэж үзвэл магадлан тогтоох комиссоос дүгнэлт гарган, албадан эмчилгээ хийж байгаа байгууллагын захиргааны саналаар шүүх хэрэгжүүлдэг. Харин үндэслэл тогтоогдоогүй гэж үзвэл албадан эмчилгээ хийж байгаа байгууллагын захиргаа шүүхэд албадан эмчилгээг сунгах тухай дүгнэлт гаргадаг.¹⁶

ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн Дөрөвдүгээр бүлэгт эрүүгийн хариуцлага хүлээх этгээдийн талаар хуульчилсан байдаг. Ингэхдээ 23 дугаар зүйлд согтуурсан болон мансуурсан үедээ гэмт хэрэг үйлдсэн хүнд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх талаар заажээ.

ОХУ-ын эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг зохицуулсан эрх зүйн орчин нь Монгол улсын эрх зүйн орчинтой харьцуулж үзэхэд маш тодорхой, хоёрдмол утгагүй байхаас гадна эргэлзээтэй байдал үүсгэхгүй байна. Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ хэрэглэх субъектийн шалгуурыг хуулиар дэлгэрэнгүй тогтоосон бөгөөд гагцхүү хэрэг хариуцах чадварт тулгуурлахгүйгээр сэтгэцийн эрүүл мэндийн асуудалтай, сэтгэцийн эмч, эмнэлгийн байгууллагын хэрэгцээ шаардлага бодитоор үүссэн тохиолдлууд болон бэлгийн чиг хандлагын өвчтэй этгээдийг тухайлан хуульчилж өгснөөрөө давуу байна. Түүнчлэн эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ хэрэглэх дэглэм, тэдгээрт хамаарах эмчлүүлэгчдэд тавигдах шаардлагыг хуульчилж өгснөөр эргэлзээ үүсэхгүй, хуулийг нэг мөр хэрэгжүүлэх боломж илүүтэй олдож байгаагаараа Монгол Улсаас ялгаатай байна.

¹⁵ Ж.Эрдэнэбулган, М.Уянга, Б.Тамир нар, “Монгол, Орос, Хятад, Герман улсын эрүүгийн хууль”, 132 -133 дахь тал, УБ, 2021 он.

¹⁶ Ж.Эрдэнэбулган, М.Уянга, Б.Тамир нар, “Монгол, Орос, Хятад, Герман улсын эрүүгийн хууль”, 133 дахь тал, УБ, 2021 он.

Швед Улсын туршлага, харьцуулсан судалгаа

Швед Улс нь Скандиновын орон бөгөөд эрх зүйн тогтолцооны хувьд хосолсон буюу холимог тогтолцоонд хамаардаг боловч сонгодог Ромын эрх зүйд үндэслэн, Герман загвараар хөгжсөн онцлогтой тул харьцуулсан судалгаа хийхээр сонгон авсан болно.

Швед Улсын Эрүүгийн хууль нь 1962 онд батлагдан, 1965 оноос хойш хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй бөгөөд өдгөө 3 хэсэг, 38 бүлгээс бүрддэг.

Энэхүү хуулийн 26 дугаар бүлгийн 16 дугаар зүйлд “Гэмт хэрэг үйлдэн хоригдож буй этгээдийн дахин гэмт хэрэг үйлдэх эрсдэлийг бууруулах, нийгэмд дасан зохицоход нь туслах зорилгоор Шведийн хорих байгууллага болон хянан шалгах алба нь заавал дагаж мөрдөх тусгай арга хэмжээг нэг удаад, дээд тал нь нэг жилийн хугацаагаар авч болно. Үүнд: Мансуурах донгийн эсрэг эмчилгээ, сэтгэцийн эмчилгээ, бусад эмчилгээ”¹⁷ багтана.

Мөн хуулийн 31 дүгээр зүйлд эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг хэрэглэх үндэслэлийг дараах байдлаар тодорхойлсон байдаг. Үүнд:

31 дүгээр бүлгийн 2 дугаар зүйл

Эрүүгийн хуульд заасан гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг Шүүх сэтгэцийн тусламж үйлчилгээний тухай хуулийн дагуу шүүхээс нийгмийн халамжийн хэлтэст хариуцуулж болох бөгөөд хэрэв гэмт хэрэг үйлдсэн этгээд гэртээ байхаар сонгосон бол гэрт нь хяналт тавьж, хэрэгцээт зүйлсээр хангана. Шүүх хэргийг хянан шийдвэрлэхэд нийгмийн халамжийн хэлтэс эсхүл гэрийн хяналтыг хэрэгжүүлж буй этгээд заавал оролцоно.

Швед Улсын Эрүүгийн хуулийн 31 дүгээр бүлгийн 2 дугаар зүйлд гэмт хэрэг үйлдсэн этгээд “гэртээ байх” сонголт хийх боломжийг бий болгож, хэрэв сонгосон тохиолдолд хяналт тавьж, эмчлүүлэгчийг болон гэр бүлийн гишүүдийг хамгаалалт, хэрэгцээт зүйлсээр хангахаар зохицуулсан нь онцлог зохицуулалт юм.

31 дүгээр бүлгийн 3 дугаар зүйл

Хэрэв гэмт хэрэг үйлдсэн этгээд сэтгэцийн хүнд өвчтэй бол шүүхээс тухайн хүний сэтгэцийн байдал, хувийн байдал, гэмт хэрэг үйлдэгдсэн нөхцөл байдал зэргийг харгалзан сэтгэцийн тусламж, үйлчилгээнд хамруулж болно. Ингэхдээ цагдан хорих болон бусад албадлагын арга хэмжээг хавсран хэрэгжүүлж болно. Сэтгэцийн өвчний улмаас гэмт хэрэг үйлдсэн бөгөөд шүүхийн сэтгэцийн эмчилгээний тухай хуулийн дагуу эрх бүхий байгууллагад хэрэг хариуцах чадвартай эсэхийг тодорхойлуулахаар онцгой хүсэлт гаргаж болно.¹⁸

Швед Улс нь “Шүүх сэтгэцийн тусламж үйлчилгээний тухай”¹⁹ хуулийг 1991 оны 06 дугаар сарын 20-ны өдөр баталсан бөгөөд тухайн хууль нь 30 зүйлээс бүрдэнэ. Тус хуулийн 3 дугаар зүйлд зааснаар эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ нь хаалттай болон нээлттэй гэх төрлүүдтэй. Хаалттай эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ нь сэтгэцийн эмнэлэгт хэвтүүлэх бол нээлттэй эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ нь бусад арга хэмжээг хамааруулж авч үздэг. Тус хуулиар эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ авах байгууллагад тавигдах шаардлага, хяналт шалгалт, эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг сунгах үндэслэл, сунгах үйл ажиллагааны үе шат, эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг

¹⁷ Швед Улсын Засгийн газрын албан ёсны цахим хаяг, Швед улсын эрүүгийн хууль, <https://www.government.se/4b0103/contentassets/7a2dcae0787e465e9a2431554b5eab03/the-swedish-criminal-code.pdf>

¹⁸ Швед Улсын Засгийн газрын албан ёсны цахим хаяг, Швед улсын эрүүгийн хууль, <https://www.government.se/4b0103/contentassets/7a2dcae0787e465e9a2431554b5eab03/the-swedish-criminal-code.pdf>

¹⁹ Швед улсын парламентийн албан ёсны цахим хаяг, Шүүх сэтгэцийн тусламж үйлчилгээний тухай хууль, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-19911129-om-rattsspsykiatrisk-vard_sfs-1991-1129#:~:text=Chefs%C3%B6verl%C3%A4ggnings%C3%A4ndam%C3%A4l,och%C3%B6ppenhet%20eller%20slutenhet%C3%A4ttsspsykiatrisk%20v%C3%A5rd.

зогсоох, түүнд тавигдах шаардлага, эмчлүүлэгчийг шинжлэх тестийн арга зэргийг нарийвчлан хуульчилсан.

Швед Улсад эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг гагцхүү ийнхүү хязгаарлах бус олон янзаар төрөлжүүлсэн. Тухайлбал, бэлгийн хүчирхийлэгчид авах эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ, гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгчид авах эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ, согтуурах болон мансуурах донтой этгээдэд авах эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ гэх мэтчилэн субъектийн шинж чанараар төрөлжүүлсэн.²⁰ Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг гагцхүү шүүх оногдуулах бөгөөд тухайн арга хэмжээг хэрэглэх хугацааг урьдчилан шүүхээс тогтоодоггүйгээрээ онцлогтой.²¹

30 дугаар бүлгийн 6 дугаар зүйлд хэрэг хариуцах чадваргүй байдлын талаар дараах байдлаар тусгажээ.

30 дугаар бүлгийн 6 дугаар зүйл

Сэтгэцийн өвчин, ноцтой хямралын нөлөөгөөр гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдэд аль болох хорихоос бусад төрлийн ял оногдуулах бөгөөд заавал хорих ял оногдуулахаар бол шүүхээс дараах зүйлсийг харгалзан үзнэ. Үүнд:

3. Гэмт хэрэг үйлдэхийн тулд согтуурсан эсхүл мансуурсан эсэх,

Сэтгэцийн өвчин, ноцтой хямралын нөлөөгөөр үйлдлийнхээ үр дагаврыг ухамсарлах, удирдан жолоодох боломжгүй байсан буюу хэрэг хариуцах чадваргүй байсан бол шүүхээс ял оногдуулж болохгүй. Харин 3-т заасан нөхцөл буюу тухайн нөхцөл байдлыг зориудаар бий болгосон бол дээрх заалт хамаарахгүй.

Дээрх зохицуулалт нь хэрэг хариуцах чадвартай холбоотой бөгөөд шүүхээс хэрэг хариуцах чадварыг үнэлэхдээ юуг шалгуур болгох талаар дэлгэрэнгүй тусгасан. Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 6.4 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Согтуурсан, мансуурсан үедээ гэмт хэрэг үйлдсэн нь эрүүгийн хариуцлагаас чөлөөлөх үндэслэл болохгүй” гэж заасан бөгөөд бүх тохиолдолд хэрэг хариуцах чадвартай гэж үздэг. Харин Швед Улсын Эрүүгийн хуулийн онцлог нь “Actio libera in causa” буюу согтуурсан, мансуурсан үедээ үйлдсэн гэмт хэргийн үеэрх хэрэг хариуцах чадварын тухай дэлгэрэнгүй тусгасан явдал юм. Энэхүү зарчмыг Швед Улсын Эрүүгийн хуулийн 30 дугаар бүлгийн 6 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт тусгасан ба ингэхдээ гэмт хэрэг үйлдэхийн тулд согтуурсан эсхүл мансуурсан бол хэрэг хариуцах чадвартайд тооцохоор зохицуулжээ.

Хоёр.Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ, тулгамдаж буй асуудал, боловсронгуй болгох арга зам

2.1.Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний эрх зүйн зохицуулалтын өнөөгийн байдал

Одоогоор Монгол Улсад хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй дараах хууль тогтоомжоор эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг зохицуулж байна. Үүнд: Эрүүгийн хууль, 2015 он, Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль, 2017 он, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль, 2017 он, Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тухай хууль, 2013 он зэрэг болно. Түүнчлэн, дээрх хууль тогтоомжоос гадна дараах журмууд хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байна. Үүнд: Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд, Эрүүл мэндийн сайдын 2017 оны 09 дүгээр сарын 21-ний өдрийн А-240/А/369 тоот хамтарсан тушаалаар батлагдсан “Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ хэрэглэх тухай шүүхийн шийдвэрийг гүйцэтгэх, түүнд хяналт тавих журам”, Эрүүл мэндийн сайдын 2020 оны 02 дугаар сарын 05-ны өдрийн А/59 тоот тушаалаар баталсан “Согтуурах, мансуурах донтой этгээдийг албадан эмчлэх журам”, Хууль зүй, дотоод хэргийн

²⁰ Council of Europe, “The Use of Quasi Compulsory Measures as alternatives to Imprisonment in Europe”, page 3, Strasbourg, 2014.

²¹ Council of Europe, “The Use of Quasi Compulsory Measures as alternatives to Imprisonment in Europe”, page 6, Strasbourg, 2014.

сайдын 2019 оны 08 дугаар сарын 01-ний өдрийн А/155 тоот тушаалаар баталсан “Албадан эмчлэх эмнэлгийн харуул хамгаалалтын журам” зэрэг болно.

Улсын ерөнхий прокурор, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын даргын хамтарсан 2006 оны 04 дүгээр сарын 10-ны өдрийн 107, А/58 тушаалаар батлагдсан “Албадан эмчлэх, албадан хөдөлмөр хийлгэх газрын нөхцөл, дэглэмийн журам” хэрэгжиж байсан боловч Монгол Улсын ерөнхий прокурор, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын даргын хамтарсан 2021 оны 10 дугаар сарын 14-ний өдрийн А/149, А/137 дугаартай тушаалаар тус журмыг хүчингүй болсонд тооцсон. Ингэснээр ямар нэгэн дэглэм тогтоосон хэм хэмжээ байхгүй болсон.

2015 оны Эрүүгийн хуулийн 6.3 дугаар зүйлд “Хэрэг хариуцах чадвар”, 6.4 дүгээр зүйлд “Согтуурсан, мансуурсан үедээ гэмт хэрэг үйлдсэн хүнд ял оногдуулах”, 7.4 дүгээр зүйлд “Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ”-г тус тус хуульчилсан.

2015 оны Эрүүгийн хууль нь урьд өмнө батлагдан, мөрдөгдөж байсан эрүүгийн эрх зүйн эх сурвалжуудтай харьцуулан авч үзэхэд:

- “Өөртөө, бусдад аюул учруулж болзошгүй нөхцөлд” гэж шинээр нэмсэн нь Эрүүгийн хуулийн энэрэнгүй ёсны зарчмыг илэрхийлж, эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний зорилгыг тодорхой болгосон;
- Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ авагдсан хүн эмчлэгдсэн, хэрэг хариуцах чадваргүй байдал нь арилсан тохиолдол тус бүрд хэрхэн хэрэглэгдэх талаар тусгасан;
- Гэмт хэрэг үйлдсэн хүн согтуурах, мансуурах донтой болох нь тогтоогдсон тохиолдолд донтох зуршлын эсрэг эмчилгээнээс гадна сэтгэл заслын эмчилгээ хийлгэх тухай дурдсан;
- Хэрэг хариуцах чадвартай байхдаа ял шийтгүүлсэн ялтны сэтгэцийн эмгэгийг эмчлэх зайлшгүй шаардлагатай тохиолдолд эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ хэрэглэж болохоор хуульчилсан байна.

Согтуурсан, мансуурсан үедээ гэмт хэрэг үйлдсэн нь эрүүгийн хариуцлагаас чөлөөлөх үндэслэл болохгүй²² хэмээн хуульчилсан ба “actio libera in causa”-ийн талаарх ойлголтыг хуульчлаагүй байна.

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн (цаашид ЭХХШтХ гэх) Арван есдүгээр бүлэгт эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ хэрэглэх журмыг тогтоосон. Прокурор, яллагдагчийн хууль ёсны төлөөлөгч, өмгөөлөгч нь яллагдагчийн сэтгэцийн эрүүл мэндэд эргэлзэх үндэслэл байвал хэрэг хариуцах чадвартай эсэхийг тогтоолгохоор шинжээч томилох хүсэлтийг шүүхэд гаргаж²³, шүүх хүсэлтийг үндэслэлтэй гэж үзвэл шинжээч томилж²⁴, сэтгэцийн эмгэг судлалын шинжилгээ хийлгэдэг. Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд прокурор хяналт тавьж ажилладаг.²⁵

2.2 Эрх зүйн зохицуулалтад тулгамдаж буй асуудал

Эрүүгийн хуулийн 7.4 дүгээр зүйлийн 7 дахь хэсэгт “Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний төрөл, дэглэм, хугацааг шинжээчийн дүгнэлтийг харгалзан шүүх тогтооно”, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 190 дүгээр зүйлийн 190.1-т “Гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдэд эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ хэрэглэхээр шийдвэрлэсэн бол шүүх албадлагын арга хэмжээг ямар төрлийн эмнэлэгт хэрэгжүүлэхийг тогтоолдоо заана” хэмээн тус тус хуульчилсан. Түүнчлэн, Ж.Авхиа нарын хамтран бэлтгэсэн БНМАУ-ын Эрүүгийн хуулийн дэлгэрэнгүй тайлбарт “Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний төрлийг өөрчилнө гэдэг нь сэтгэц мэдрэлийн нэг больницоос нөгөөд (эмнэлгийн нэг дэглэмээс нөгөөд) шилжүүлэхийг хэлнэ”²⁶ хэмээн тайлбарлажээ. Академич С.Нарангэрэл нь өөрийн бүтээлдээ

²² Эрүүгийн хууль, §6.4 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг, УБ, 2015 он.

²³ Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль, §19.2 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг, УБ, 2017 он.

²⁴ Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль, §19.2 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг, УБ, 2017 он.

²⁵ Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль, §19.3 дугаар зүйлийн 7 дахь хэсэг, УБ, 2017 он.

²⁶ Дурдсан бүтээл, 81 дэх тал, УБ, 1989 он.

“Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний төрөл нь а/ сэтгэл мэдрэлийн ердийн эмнэлэгт эмчлүүлэх, б/ сэтгэл мэдрэлийн тусгай эмнэлэгт эмчлүүлэх, в/ эмчийн хяналтад байлгах, г/ төрөл саданд нь шилжүүлэх, д/ асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчид шилжүүлэх зэрэг болно”²⁷ хэмээн тодорхойлсон байна. Иймд Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүйн түүхэн уламжлалаас авч үзвэл эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний төрөл, дэглэм хэмээх ойлголтыг нэгтгэн авч үзэж байжээ.

2015 оны Эрүүгийн хуульд эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний төрөл, дэглэмийг тухайлан хуульчлаагүй. Мөн өмнө дурдсанчлан эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний талаар ямар нэгэн төрөл, дэглэм тогтоосон хэм хэмжээ байхгүй болсон.

Сэтгэцийн эрүүл мэндийн үндэсний төвийн Шүүхийн сэтгэцийн эмгэг судлалын клиник нь 1971 оноос хойш Монгол Улсын Эрүүгийн хууль болон бусад холбогдох хууль, журамд заасны дагуу эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг хэрэгжүүлж ирсэн.²⁸ Сэтгэцийн эрүүл мэндийн үндэсний төвийн харьяа “Шүүхийн сэтгэцийн эмгэг судлалын клиник”-ийн үйл ажиллагаатай танилцахад 2022 оны 04 дүгээр сарын 19-ний өдрийн байдлаар 42 эмчлүүлэгчтэй, нэг дэглэмтэйгээр үйл ажиллагаагаа явуулж байв.

Тухайн хууль үйлчилж эхэлсэн цаг хугацаа буюу 2017 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс 2020 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдөр хүртэлх 49 шүүхийн шийдвэрт дүн шинжилгээ хийхэд гарсан үр дүнг хүснэгтээр харуулав. Үүнд:

	Дэглэм					Төрөл		
	Тусгай /хуулийн/	Ердийн	Хуулийн тасгийн энгийн зэрэглэл	Донтох эмгэгийн клиник	Заагаагүй	Сэтгэл заслын	Донтох зуршлын эсрэг	Заагаагүй
Тоон үзүүлэлт	17	17	6	1	8	9	4	36

Хүснэгт 2. Шүүхийн шийтгэх тогтоолд эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний төрөл, дэглэмийг дурдсан байдал

Үүнд дүгнэлт хийж үзвэл, эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний төрөл, дэглэмийг шүүхээс тогтоохоор хуульчилсан боловч, төрөл, дэглэмийг тухайлан хуульчлах эсхүл журамлах зэргээр тогтоогоогүйгээс шүүхийн шийдвэр бүрд янз бүрээр нэрлэгдэн хэрэглэгдэж, хууль нэг мөр хэрэгжих боломж үгүйсгэгдэж, хууль ёсны зарчим, тэр дундаа эрүүгийн хууль тодорхой байх зарчим алдагдах нөхцөл үүссэн байна.

Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг донтох зуршлын эсрэг болон сэтгэл заслын хэмээн төрөлжүүлэн хэрэглэж буй нь дэвшилттэй боловч төрлийг нэмэгдүүлэх хэрэгцээ шаардлага байна гэж судлаач дүгнэлээ.

Түүнчлэн Эрүүгийн хуулийн 7.4 дүгээр зүйлийн 7 дахь хэсэгт заасны дагуу шүүхээс эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний хугацааг тогтоохоор хуульчилжээ. Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ нь сэтгэц мэдрэлийн өвчнийг эмчлэн эдгэрүүлэхэд чиглэгддэг.²⁹ Сэтгэц мэдрэлийн өвчин эдгэрнэ гэдэгт сэтгэцийн байдал тогтвортой сайжирч, өөрийн үйл ажиллагааг жолоодох, үйлдлийг ухамсарлан хариуцах чадвартай болохыг ойлгох нь зүйтэй.³⁰ Гэтэл сэтгэцийн эмгэг

²⁷ С.Нарангэрэл, “Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүй: Ерөнхий анги”, 364 дэх тал, УБ, 1999 он.

²⁸ С.Байгальмаа нар, “Гэмт явдалтай тэмцэх асуудал - 79”, “Сэтгэцийн эрүүл мэндийн байгууллагаас эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд тулгамдсан зарим асуудал”, 27 дахь тал, УБ, 2021 он.

²⁹ Ж.Авхиа, Н.Туяа нар, “БНМАУ-ын Эрүүгийн хуулийн дэлгэрэнгүй тайлбар”, 80 дахь тал, УБ, 1989 он.

³⁰ Ж.Авхиа, Н.Туяа нар, “БНМАУ-ын Эрүүгийн хуулийн дэлгэрэнгүй тайлбар”, 81 дэх тал, УБ, 1989 он.

хэзээ засарч сайжрахыг шинжээчийн дүгнэлтээр урьдчилан тогтоох боломжгүй³¹ байдаг. Ийнхүү урьдчилан хугацаа тогтоож буй нь эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний гол зорилго буюу эмчлүүлэгчийг эдгээж, эмчлүүлэгч этгээдийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах, нийгэмд ашигтай ажиллагаанд дасгах, өөртөө аюул учруулахаас урьдчилан сэргийлэх зорилгыг хангахгүй байна.

Согтуурсан, мансуурсан үедээ гэмт хэрэг үйлдсэн нь эрүүгийн хариуцлагаас чөлөөлөх үндэслэл болохгүй³² хэмээн хуульчилсан. Амьдралд гарч байгаа хэргийн нөхцөл байдал, субъектийн хувийн шинж байдал болгон харилцан адилгүй байхад тэдгээрийг автоматаар нэг ижил хэмээн үзэж, согтуурсан болон мансуурсан хэрэг болгонд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх нь зарим нэг тохиолдолд субъектийн гэм буруугийн байдалд таарахгүйг анхаарах хэрэгтэй.³³

Санал

1. Эрүүгийн хуулийн 7.4 дүгээр зүйлийн 7 дахь хэсэгт тусгасан “төрөл” ба “дэглэм”-ийн ялгааг тодорхой болгон хуульчлан эргэлзээтэй байдлыг арилгах, хууль нэг мөр хэрэгжих боломжийг бүрдүүлэх,
2. Эрүүгийн хуулийн 7.4 дүгээр зүйлийн 7 дахь хэсэгт заасан “төрөл”-ийг нарийвчлан, субъектийн болон бусад шинжээр төрөлжүүлэн журамлаж, тэдгээрт тохирох эмчилгээний хөтөлбөрийг боловсруулж, хэрэгжүүлэх. Тухайлбал, эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг ХБНГУ болон Швед Улсын туршлагын нэгэн адил бага насны хүүхдийн бэлгийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдэд, бэлгийн хүчирхийлэгчид, гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгчид гэх мэтээр төрөлжүүлэх,
3. Эрүүгийн хуулийн 7.4 дүгээр зүйлийн 7 дахь хэсэгт заасан “дэглэм”-ийг дэлгэрүүлэн хуульчилж, тухайн дэглэмд хамаарах өвчтөнд тавигдах шаардлага, дэглэмийн орчин, нөхцөл бүрийг ОХУ-ын хууль тогтоомжид тусгасны нэгэн адил тодорхой байдлаар тухайлан журмаар зохицуулах,
4. Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг хэрэглэх хугацааг шүүхээс урьдчилан тогтоох жишгийг халж, ОХУ, Швед улсуудын нэгэн адил тодорхой хугацаанд эмчлүүлэгчийн сэтгэцийн байдлыг тодорхойлж, дүгнэлт гарган, тухайн арга хэмжээг хэрхэх шийдвэрийг шүүх гаргадаг жишгийг нэвтрүүлэх, Эрүүгийн хуулийн 7.4 дүгээр зүйлийн 7 дахь хэсэгт тусгасан “хугацаа” гэх үгийг хасах, эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг сунгах, өөрчлөх, зогсоох журмыг тухайлан батлах,
5. Actio libera in causa буюу согтуурсан, мансуурсан үедээ гэмт хэрэг үйлдсэн тохиолдол бүрийн хэрэг хариуцах чадварыг харьцангуй ялгамжтай авч үзэх тухай тусгуулах. Тухайлбал гэмт хэрэг үйлдэхийн тулд согтуурсан эсхүл мансуурсан бол хэрэг хариуцах чадвартайд тооцох, гэмт үйлдэл хийх шийдвэр нь оюун ухаанаа алдсан буюу өөрийн ухамсарт шинж байдлаа алдсан үед хэрэг хариуцах чадваргүйд тооцох зэргээр Эрүүгийн хуулийн 6.4 дүгээр зүйлд тусгуулах зэрэг болно.

Ашигласан материал

Монгол Улсын хууль, дүрэм, журам

- Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тухай хууль, 2013 он
- Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль, 2017 он
- Эрүүгийн хууль, 2015 он
- Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль, 2017 он

³¹ Н.Одонтуул нар, “Гэмт явдалтай тэмцэх асуудал – 79”, “Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний эрх зүйн зохицуулалт, хэрэгжилтэд хийсэн судалгаа”, 16 дахь тал, УБ, 2021 он.

³² Эрүүгийн хууль, §6.4 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг, УБ, 2015 он.

³³ Т.Золбоо, Эрүүгийн эрх зүй, ерөнхий анги: Гэмт хэргийн бүтээц, 136 дахь тал, УБ, 2018 он.

- Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд, Эрүүл мэндийн сайдын 2017 оны 09 дүгээр сарын 21-ний өдрийн А-240/А/369 тоот хамтарсан тушаалаар батлагдсан “Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээ хэрэглэх тухай шүүхийн шийдвэрийг гүйцэтгэх, түүнд хяналт тавих журам”
- Эрүүл мэндийн сайдын 2020 оны 02 дугаар сарын 05-ны өдрийн А/59 тоот тушаалаар баталсан “Согтуурах, мансуурах донтой этгээдийг албадан эмчлэх журам”,
- Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын 2019 оны 08 сарын 01-ний өдрийн А/155 тоот тушаалаар баталсан “Албадан эмчлэх эмнэлгийн харуул хамгаалалтын журам”

Хэвлэмэл эх сурвалж

- Авхиа Ж. нар БНМАУ-ын эрүүгийн хуулийн дэлгэрэнгүй тайлбар”, УБ, 1989 он
- Баатаржав О. нар, “Гэмт явдалтай тэмцэх асуудал – 79”, “Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний өнөөгийн байдал, тулгамдсан асуудлууд”, УБ, 2021 он
- Байгальмаа С. нар, “Гэмт явдалтай тэмцэх асуудал - 79”, “Сэтгэцийн эрүүл мэндийн байгууллагаас эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд тулгамдсан зарим асуудал”, УБ, 2021 он
- Баярсайхан Д., “Гадаад орнуудын эрүүгийн процессын эрх зүй”, УБ, 2015 он
- Баярсайхан Д., “Эрх зүйн онол”, УБ, 2010 он
- Баярсайхан Д., “Харьцуулсан эрүүгийн эрх зүй”, УБ, 2012 он
- БНМАУ-ын Эрүүгийн хууль, УБ, 1949 он
- БНМАУ-ын Эрүүгийн хуулийн тайлбар, УБ, 1982 он
- Бямбасүрэн С., “Сэтгэцийн эмгэг судлал”, УБ, 2007 он
- Гантөмөр Г., “Гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний ерөнхий онол”, УБ, 2011 он
- Золбоо Т. нар, “Монгол, Орос, Хятад, Герман улсын эрүүгийн хууль”, УБ, 2021 он
- Золбоо Т., Эрүүгийн эрх зүй, ерөнхий анги: Гэмт хэргийн бүтээц, УБ, 2018 он
- Нарангэрэл С., “Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүй: Ерөнхий анги”, УБ, 1999 он
- Нарангэрэл. С., Эрдэнэбулган Ж., “Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүй: үзэл баримтлал, уламжлал, сургамж”, УБ, 2019 он
- Одонтуул Н. нар, “Гэмт явдалтай тэмцэх асуудал. №79”, “Эмнэлгийн чанартай албадлагын арга хэмжээний эрх зүйн зохицуулалт, хэрэгжилтэд хийсэн судалгаа”, УБ, 2021 он
- Үндэсний статистикийн хороо, “Согтууруулах ундааны хэрэглээ, үйлдвэрлэлийн өнөөгийн байдал”, УБ, 2019 он
- Ханнс Зайделийн сан, Бямбаа Ж. нар, “Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн тайлбар”, УБ, 2013 он

Цахим эх сурвалж

- Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллагын албан ёсны цахим хаяг, <https://www.who.int>
- WHO, “Global status report on alcohol and health”, Switzerland, 2018, <https://www.who.int/publications/i/item/9789241565639>
- Council of Europe, “The Use of Quasi Compulsory Measures as alternatives to Imprisonment in Europe”, Strasbourg, 2014, <https://rm.coe.int/16806fb1ea>
- Швед Улсын Засгийн газрын албан ёсны цахим хаяг, Швед улсын эрүүгийн хууль, <https://www.government.se/4b0103/contentassets/7a2dcae0787e465e9a2431554b5eab03/the-swedish-criminal-code.pdf>
- Швед улсын парламентын албан ёсны цахим хаяг, Шүүх сэтгэцийн тусламж үйлчилгээний тухай хууль, <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-19911129-om-rattsspsykiatrisk-varld-sfs-1991-1129#:~:text=Chefs%C3%B6ver%C3%A4karen%20ska%20genast%20anm%C3%A4la%20en,%C3%B6ppen%20eller%20sluten%20r%C3%A4ttsspsykiatrisk%20v%C3%A5rd.>